

VERDER NIETS BIJZONDERS

Anekdoten over Hoensbroek in bezettingstijd

Paul Custers

VERDER NIETS BIJZONDERS

Anekdoten over Hoensbroek in bezettingstijd

Paul Custers

VERDER NIETS BIJZONDERS

Anekdoten over Hoensbroek in bezettingstijd

Omslag: pasfoto persoonsbewijs
Hierboven: persoonsbewijs J.L.A. Custers

Colofon

Eerste druk 2011

© 2011, Paul Custers

© 2011, Uitgeverij Boekenplan, Maastricht

Internet: www.boekenplan.nl

Vormgeving: Riet de Wit

ISBN 978 90 8666 216 6

NUR 693

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor het overnemen van gedeelten uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

Inhoudsopgave	3
De illegaliteit aan de kaarttafel.....	13
Hoe zou u dit kunnen lezen?.....	14
Postuum eerbetoon.....	15
Vast geloof, geen zekerheid	15
Egodocument	15
Verder niets bijzonders	17
Moreel acceptabel.....	17
Voorkomen dat illegaliteit kan worden ontmaskerd.....	19
Is het niet gelukt den onbekend gebleven persoon te achterhalen	19
De Emma voetbalt achter de Olympische ringen	20
Jan Lodewijk Albert Custers: rechtlijnig, rechtvaardig en rooms	22
De kerk als moreel richtsnoer.....	22
Sympathie voor de NSB	23
De Joden hebben Christus vermoord	23
Die steeds met ons Joden bevriend waren	24
De oorlog is nooit voorbij	24
NSB geen optie voor rooms-katholieken	25
De Nederlandse Unie	25
Illegaliteit in plaats van de Unie.....	26
Pamfletten, persoonsbewijzen, wapens	26
Briefjes.....	26
Bijl achter in de tuin.....	27
Broer Eugène in de illegaliteit	28
Willem Jozef Vonken	28
Kleur haar	28
Barmhartigheid en vergeving.....	29
Om den brode.....	29
Bescheiden.....	30
Rechtlijnig, rechtvaardig en rooms	30
We hadden maar één hoop: laat ze niet komen	32
Samenwerking met de bezetters	33
Te Hoensbroek worden volstrekt onjuiste klachten naar voren gebracht.....	34
Ik verwacht dat burgemeesters zich zullen aanpassen	34
Dat ik reeds langer met gewetensbezwaren rondloop	34
‘Niet jood’ en geen bevoordeling van familie.....	35
Onkundig met de mentaliteit van het Limburgs volk	36
Prins Carnaval is geen minder achtenswaardig mensch	36
Den vollen aandacht van Hare Majesteit.....	37

Of de carnavalsviering doorgang kan vinden	38
Karel den Grooten regeerde over één groot Germaansch Rijk	38
Eén geval aan te pakken en dan een exempel te stellen.....	38
Kappers dienen niet voor naturalisatie in aanmerking te komen.....	38
Als U of de Minister van mening zijn dat ik moet blijven, dan blijf ik.....	39
Het gezag over het land	40
Maar men ga geen stap verder.....	40
Met onze onafhankelijkheid is het nog niet gedaan.....	41
Ja, achteraf kan je zeggen dat dat naïef gedacht is	42
Café van rijksduitser aan de Hoofdstraat onder politietoezicht	44
Uniformverbod en geen redevoeringen	45
Hoensbroek: tegen klein NSB insigne geen bezwaar	45
Hakenkruisvlag: hetzelfde als de Fransche driekleur uitsteken	45
Een bepaald staatkundig streven	46
Anschluss van Nederland bij Duitsland.....	47
Een probleem voor de openbare orde en veiligheid	47
Als radiotoestellen de neutraliteit in gevaar brengen	48
NSB-boekhandel in Heerlen	48
Burgemeester: mijnpolitie bespioneerde mijnwerkers	50
10 Januari 1940: het Mechelen incident	51
Geen maskers, vermommingen en kostuums tijdens carnaval	51
1940: Nieuwe regels	53
Waardebonnen voor 1 Reichsmark	53
Verduistering.....	53
Geen sterke drank.....	53
Geen versnaperingen voor doortrekkende krijgsgevangenen.....	53
Onmiddellijk aan Duitse Autoriteiten overgegeven.....	54
Inleveren plantaardig en dierlijk afval	54
Het paard van Bindels.....	54
Postduiven onverwijld doodschieten	55
Paarden inleveren.....	56
Geen auto voor de lol	56
De graaf van Amstenrade: rooms-katholiek en nationaalsocialist	58
Mussert of Moskou?	58
Joods.....	59
D'Ansembourg in conflict met Van Sonsbeeck én Mussert	59
RK-mandement	60
Kameraad Max	61
Eine halbe Türkin.....	61
De schuld bij de RK Staatspartij.....	62
Inbraak kasteel Amstenrade	63

Kinderen van invalide mijnwerkers	63
Ik smeeek U ter wille van mij en de N.V.....	64
Als in Holland of Duitschland een goede journalist wordt gevraagd	64
Nationaalsocialisten in directie Staatsmijnen.....	65
Dat ik haar van dergelijke domheden zal weerhouden	65
Wir waren aber beide sehr stark erkältet.....	66
Dat al onze vaders bij hun kroost mogen blijven	66
Op de Emma mocht je niet aan politiek doen	68
De graaf als NSB-ombudsman.....	69
Nalstig bij intrekken ambtenarenverbod.....	70
Volop Fleisch, Fett und Brot	70
Tegenwerking WA-leden bij Staatsmijnen.....	71
Aanklacht van Nederlandsche Moeders!	71
Thans oud-burgemeester	72
Huisvrouwen worden vindingryk.....	72
Met achterlating van een briefje is gedeserteerd	72
Zonder kerk had verzet veel minder kunnen doen	73
Het Christelijk geloof is de NSB'ers heilig.....	73
Geen sacramenten meer voor NSB'ers	74
Hoe ontzaggelijk veel de kerk aan dien boezen Hitler heeft te danken.....	74
Geen subsidies meer voor kerken.....	75
Verbod sacramenten uitgebreid	76
Sterilisatie Joden schendt de goddelijke geboden.....	78
De 'Donnerwettters' van de Feldwebel.....	79
Als slaven opjagen, grijpen en wegvoeren	79
Nationaalsocialisme is net zo heidens als communisme	80
Bezoekers bisschoppelijk paleis worden gevolgd.....	80
Net als de kerk protesteerde ook de Unie	82
Een in N.S.B. uniform gekleed persoon met bril op.....	82
Slapheid, zwakheid en een heillooze volksverdeeldheid	82
Een 'jodenunie'	83
Unie-kameraadschap ná de oorlog.....	84
Je kon nooit zeker weten wie collaboreerde	85
Ten slotte doen zij toch wat men wil.....	85
Een revolver op tafel	86
Duitse inkwartiering; fl. 19,30 verhuiskosten.....	87
Hoensbroekse ambtenaren: Geen uurloon voor de Winterhulp	87
Schoolkinderen rapen kastanjes, eikels en beukennoten	88

Oranje sinaasappels	89
Teekenen aan den openbaren weg verwijderen	89
Een enkeling zingt het Wilhelmus	90
Vergeet-mij-nietjes	90
Elk optreden met de grootste strengheid vervolgd	90
Beker met beeltenis van Juliana	91
Door Uwe onderhebbende politie opgetreden	91
Unievlaggetje verboden	92
Juliana Bernhardlaan wordt Heerbaan	92
Oranje dienstenvelopen vernietigen	93
Koninginnedag 1941: Oranje zal overwinnen	93
Zoodat kameraad Quint bij een benoeming voorbij werd gegaan	93
Wanneer Stalingrad valt	93
Seyss-Inquart in Hoensbroek	95
Judas Mankabenus	95
Entjudung ontkend, toch ter dood gebracht	96
De burgemeester van Hoensbroek tijdens de bezetting	98
Julien Henri Martin	98
Le Haen	99
Gleich mitkommen	99
Had Martin wel iets kunnen doen?	100
Artsen, ambtenaren, Joden, stenen gooien	100
Sinterklaasfeest voor arme kinderen in Hoensbroek	101
Vreemde mensen in de tuin	103
Verzetsgroep 2000	103
Vanaf nu wordt hier alleen nog Nederlands gesproken	103
Mijn moeder maakte dan het bed in de war	104
Der Schweinhund muss sofort erschossen werden	104
Strijd tusschen Staat en Kerk moet door mij gewonnen worden	104
Nationalsozialistische Bürgermeister	105
Jouw vader is een vuile NSB'er	105
Een auto voor de burgemeester	105
'Goede' politie-inspecteur tekent niet-jood verklaring	106
Hoger salaris voor de inspecteur	106
Duitse school in Hoensbroek	107
Technische Noodhulp in Hoensbroek	107
Corresponderen in het Duits	107
Alleen voor sociale en liefdadige doeleinden	108
Vermakelijkheidsbelasting voor de veldtocht in Polen	108
Simons contra Martin	109
Een meisje van 9 of 10 jaar	110
Notabelen van deze gemeente ook nu weer achtergebleven	110
Vader had z'n koffer altijd klaarstaan	111

Sabotage en verzet.....	112
Een Russische of een Nederlandsche kogel?.....	112
Mevrouw Wröbel en mevrouw Leenders op de vuist	113
In rode menie: landverrader!.....	114
Niets mag worden uitgeveegd	114
Victoria Deutschland wind.....	115
Vreugde en Arbeid.....	115
Kaputt gemacht.....	116
Ruiten groepshuis NSB ingegooid.....	116
Lijkenhuisje als clubhuis voor Jeugdstorm	117
Hoensbroekse schoolkinderen bekogelen affiches NSB.....	117
NSB'ers juicht niet te vroeg, want hier is nog plaats genoeg.....	118
Bewaart Uw kinderen voor onheil.....	118
Tankstelle bij kasteel moest koste wat het kost verdwijnen.....	119
Eerst opdracht uitvoeren, dan werkelijke gewetensbezwaren.....	119
Dient onmiddellijk zonder pardon raak te worden geschoten	120
Princiepief met den dood gestraft.....	120
De Regeering gelast de Duitsche opdracht niet uit te voeren.....	121
Hoefnagels op de marschwegen van Duitsche onderdeelen.....	122
Bombengeschädigte Duitschers	122
Op de Emma wist je nooit zeker wie betrouwbaar was.....	123
De aanhoudende strijd tegen den bezetter gevoerd.....	124
Dat de leiding van het bedrijf op haar post blijft	125
Politieke drijfveeren mijndirectie.....	126
Kamphuis en Joosten wel; Mürer niet.....	127
Ir. Ad Paulen: despotisch, weinig organisatorisch mensch.....	127
Achterbakse vervolging	128
Aanstelling van NSB-mijndirecteuren	128
Onervaren personeel; kolenlagen met weinig rendement.....	129
Voor abnormale geestesinstelling van arbeider verantwoordelijk	130
Vis, pralines en jenever voor werken op zondag	131
Geen muziek op de Staatsmijn Emma	132
Mussert moest aan zijn klooten worden opgehangen	132
Hitler der rot Mof	133
Urheber verscheidener Terrorakte gegen NSBer.....	133
Deportaties, doodstraf, verleiding en overtuiging	134
Servatius Hendrikus Toussaint wordt gefusilleerd	134
De heeren der mijn hebben mij schoone beloften gedaan.....	135
Es geht diesmal ums Leben. Denken Sie doch an Ihre Familie.....	136
Tevergeefs verzoek om gratie voor mijnwerkers.....	137
Volledige medewerking en strikte gehoorzaamheid	137
Die ooit hebben behoord tot de Joodsche geloofsgemeenschap.....	138
Hoensbroekenaar Izak Ek	139

Altijd en overal bang voor verraad.....	140
Met stenen op ruiten geworpen	140
Alweer: Hier heerscht de Engelse ziekte	141
Gewaarschuwd voor inval.....	141
Iets in de koffie.....	141
De Witte.....	142
Joodse kinderen	142
Meer dan honderd onderduikers in Hoensbroek	144
Verzet Hoensbroek verraden.....	144
De onderduiker door het verzet ‘gearresteerd’	144
Illegale bladen in handen van de Sicherheitsdienst	145
De Engelse zender	146
Naar Vught overbrengen	147
Radio onder twee kastanjebomen	148
Met kameraadschappelijke groet	148
Bus contra Beijers: jarenlange vete tussen twee schoolhoofden.....	150
Krakeel onder de dorps-elite	150
Steeds met respect over ’t Duitse Staatshoofd spreekt.....	151
Goedwillende mensen ergeren zich aan het optreden	152
De burgemeester komt in botsing met de pastoor.....	152
Het doen vertrekken van beide families	153
Brieven waarin mismaakte foto’s van den Führer.....	153
Verhouding familie Bus en clerus laat zich begrijpen.	154
Maar dan bleek het achteraf heel anders te zijn	156
‘Strengere controles’.....	156
A-sociale elementen	156
Heilman wil fl 169,- van Caris	157
Capelle wil dat burgemeester zijn huurwoning opknap	157
Lebbink bedreigt burgemeester Martin.....	158
Ortsgroepenleider Muller adviseert illegaal woning te betrekken.....	158
Loon blijft toch fl. 0,56 per uur	159
Lezen, zingen, spelen, kamperen, dansen en feesten verboden	160
Circus Mikkenie	160
Illegale bladen toch weer verspreid	161
Kampeeren verboden.....	161
Voor de gemeenschap geenszins productieve arbeid.....	161
‘De Spade’ Hoensbroek door NSB bespioneerd	162
Oranjeliederen moeten in hun geheel buiten gebruik blijven	162
Muziek verboden; bruiloftsgasten geverbaliseerd	163
In een daarvoor geschikte inrichting vernietigen	163

Daar ik natuurlijk persoonlijk niet alle boeken gelezen heb.....	163
Geld van gemeente voor Duitse leerboeken	164
Duitse censuur wil dit fragment niet meer zien:.....	164
Via Maastricht en Eijsden was het langer en gevaarlijker.....	165
Op haar weg naar Moffrika.....	165
40 Piloten in Hoensbroek ondergedoken	166
Ik hield hem staande en bemerkte dat hij de Fransche taal sprak	166
Genoodzaakt om tien dagen onder te duiken	167
Negen voortvluchtigen mogelijk via Hoensbroek ontkomen.....	167
Is Jood, doch heeft geen joodsch uiterlijk	168
Wiel wordt NSB-lid om zijn Joodse onderduikers te beschermen.....	169
Oom Arie en tante Hennie.....	169
Oproeping aan Salomon Silber.....	170
Gebed tot Onze Lieve Vrouw van den Goede Duik	171
Bommen, vlugschriften, mitrailleurs, granaten, munitie	172
Een der dooden is afkomstig uit Hoensbroek	172
Tengevolge hiervan is die granaat ontploft	172
Granaat steekt met de kop boven het ijs uit.....	173
Kasteel Hoensbroek: kindertehuis en interneringskamp in één	174
1000 Ave Maria per dag.....	175
Enkele goudrenetten als fooi	176
Het was een oorverdovend geschreeuw en getier	177
Het politiepersoneel gaat in de onderduik	177
Binnen blijven tot het hoofdhaar weer was aangegroeid.....	178
Slapen in de kelder na de bevrijding	178
Met wie sympathiseerde de burgemeester nu echt?	179
Neè, ig bin geene duutscher!	180
Vrouwelijke gevangen overgebracht naar de Nutsschool in Treebeek	180
Wraaknemingen van bewakers.....	180
Dag na dag een stroom NSB'ers.....	181
Duizenden politieke delinquenten.....	181
Zooiets als een apenkooi	182
Klachten worden officieel erkend.....	182
Luizen, vlooiën, enz.	182
Voorrechten en smokkelen van pakjes voor gevangenen	183
Familie van NSB'ers	183
Deze persoon zit alhier zonder eenig waschgoed.....	184
Contact tussen advocaat en cliënt verboden	184
Op een ergerlijke manier mishandeld zijn geworden.....	185

De bezetting is ten einde, maar de oorlog gaat door.....	186
Zijn naam is echter vals; maakt groote passen	186
MP waarschuwt voor nep-militairen	186
Ortsgruppenleiter laat bij vlucht zijn tweeling achter in Hoensbroek	187
Dansen na de oorlog.....	188
Aan de meisjes van Limburg.....	188
Door de slaapkamer	189
Gesloten costume, lange kousen, geen avondtoilette.....	190
Bestaat het gevaar voor intieme verhoudingen.....	191
De soldaten hebben ontspanning en gezelligheid nodig	191
Meisjes en vrouwen onmisbaar voor heropbouw gezinsleven.....	191
Bezetting voorbij, ontevredenheid terug.....	193
Klachten worden nauwkeurig onderzocht.....	193
Straatnamen in ere hersteld	194
Meer dan 200 Hoensbroekenaren claimen schade oorlogsgeweld	195
Weduwe vraagt twee jaar lang om schadevergoeding en pensioen	195
Soldaten maken de straten onveilig.....	196
Burgerslachtoffers in Hoensbroek	197
Militaire slachtoffers in Hoensbroek	197
Steun aan verminkten en nabestaanden van gesneuvelden.....	197
Vermist	197
Gevaar voor de uit- en inwendige veiligheid van de Staat	198
CIW: meten met twee maten.....	199
Illegaliteit heeft moreel recht zich voor zuivering te interesseeren.....	200
Illegaliteit vraagt om ontslag gouverneur Van Sonsbeeck.....	201
Ingezetenen van Hoensbroek: grote onbillijkheid	201
400 semi permanente noodwoningen nodig.....	202
NSB'ers had je in soorten en maten	203
Niet het vertrouwen van arbeiders en beambten.....	204
Opnieuw recht doen na uitspraak commissie	205
Kritiek op zuivering houdt aan	206
Passief kiesrecht ontzegt.....	206
Burgemeester vordert goederen voor oorlogs-geëvacueerden	207
Gekochte radio's en schrijfbureau moeten worden teruggegeven	208
Kleurlingen van het geallieerde leger kloppen op de deur	208
Burgemeester vordert acht woningen voor huisvesting oorlogsslachtoffers	208
Amerikanen halen meubilair en glazen weg uit het casino	209
Illegale werkers hebben voorrang bij benoemingen.....	210
Dat deze groep den geest in de mijn bederft	211
N.S.B.-ers weer als gewone Nederlanders beschouwen.....	212

Niet onvaderlands, wel slap en geestelijk onevenwichtig	212
Een aanklacht wegens majesteitsschennis	213
550 vrouwelijke gedetineerden repareren mijnkleding	213
Verzuim wegens ziekte is ontslag wegens ongeschiktheid	214
La mort sans phrase.....	214
Op eenigere wijze aan een werkkring zoudt kunnen helpen.....	215
Verantwoording afleggen voor ter dood brengen mijnwerkers	216
Ernstige misgrepen in de zuivering	218
Niemand die brandschoon kan blijven	218
Politie Hoensbroek behoeft geen zuivering.....	218
Zuivering gemeentepersoneel Hoensbroek gaat van start	219
Uitvoering Jodenwetten; een misverstand.....	220
De rechte lijn geprezen of juist bestraft.....	221
Met den eisch van rechtsgelijkheid in flagranten strijd.....	222
Getrouwe medewerking aan herstel kan niet worden verwacht	222
Limburgs Dagblad: perszuivering onderzoekt journalisten en directie	224
Kasteelbode en De Nieuwsbron: concurrentiestrijd	224
Verordeningen, bekendmakingen, belangrijke gebeurtenissen en feiten	227
Afkortingen en namen	233
Bronnen	253
Illustraties	258
Father and son – Cat Stevens 1969.....	260
Over de auteur.....	261

De illegaliteit aan de kaarttafel

Vanaf 1937 leggen de vrienden en collega's wekelijks een kaartje aan de Aldenhofstraat. Natuurlijk wordt daarbij een Elske gedronken. Vanaf de eerste tekenen van nationaalsocialisme in Hoensbroek en op de Staatsmijn Emma behoren de kaartspelers tot de tegenstanders ervan.

Tijdens de bezetting gaat het kaarten gewoon door. Het blijkt een geschikte dekmantel voor illegaliteit en verzet. Soms wordt zelfs meerdere keren per week gekaart. Dat wil zeggen: er liggen kaarten op tafel, maar de samenscholing bij de ronde tafel heeft eigenlijk een ander doel.

De kaarten worden op tafel gelegd om te kunnen 'vergaderen' over sabotage en verzet, over het vervalsen van distributiekaarten en -bonnen, over het vervaardigen van valse bedrijfspassen en persoonsbewijzen, over het verspreiden van illegale bladen, over onbetrouwbare bureaus en werknemers van de Emma, over hulp aan onderduikers en over het over de grens brengen van piloten. Ook worden de acties op de Staatsmijn Emma besproken. Op de mijn zelf is dat natuurlijk veel te riskant.

De kaartclub bestaat in 1950 12,5 jaar. Een foto van de jubilarissen wordt geplaatst in het personeelsblad van de staatsmijnen, Steenkool, 5e jrg., no 10, 15 mei 1950.

Vlnr: W. Mannens, Controlerend Depôt-beheerder Centraal Bureau, 31 dienstjaren; A. Custers, Bureaubeampte Sociale Hulp staatsmijn Emma, 29 dienstjaren; K. Offermans, Chef Personeelsadministratie staatsmijn Emma, 32 dienstjaren; C. Kepers, Personeels-registratie staatsmijn Emma, 29 dienstjaren en H. Mannens, magazijnmeester Woningbeheer staatsmijn Emma, 30 dienstjaren.

“Als ze binnen zouden komen dan waren we aan het kaarten. Soms dachten we wel eens dat er NSB'ers voor het huis stonden. Geregeld liepen we naar het raam om te kijken. Hoewel we nooit zijn betrapt, bleef je toch de angst houden. Je wist natuurlijk ook wel dat NSB'ers langs de huizen liepen en hun oor tegen het raam of tegen de gevel hielden. Maar we waren aan het kaarten en dat was een goede dekking voor het geval dat ...”

Hoe zou u dit kunnen lezen?

Deze publicatie is vooral gebaseerd op gesprekken met mijn vader in de zestiger en zeventiger jaren. Eigenlijk is van ‘gesprekken’ geen sprake geweest. Ik vraag en mijn vader geeft aarzelend antwoord, meestal met nauwelijks verholten tegenzin. Meer dan eens geeft hij helemaal geen antwoord of laat hij me slechts mondjesmaat delen in zijn verzetsverleden. Hij heeft moeite om de nare herinneringen weer op te halen. Hij zegt dat voor hem de oorlog afgelopen en afgesloten is. De illegaliteit en het verzet zijn noodzakelijke kwaden geweest; nu niet meer aan de orde, niet meer belangrijk. Waarom zou je er nog over willen praten?

Dat wil ik natuurlijk wel. Al die korte vraag-en-antwoordsessies hebben zich uitgestrekt over heel wat jaren. Opgeteld heb ik dan toch een beeld kunnen krijgen van de Hoensbroekse illegaliteit. Alle namen die in dit boek worden genoemd, zijn ook in al die vraag-en-antwoordsessies met mijn vader aan de orde geweest. Vrijwel alle voorvallen en gebeurtenissen in Hoensbroek en omgeving zijn door hem genoemd, soms zonder namen van personen en soms ook zonder exacte data of plaatsaanduidingen. Voor deze informatie ben ik op zoek gegaan in archieven en heb ik met nabestaanden gesproken.

Een tweede bron voor de informatie in dit boek zijn mijn herinneringen aan gesprekken in familiekring. Juist omdat ik een nakomertje ben in een gezin van negen kinderen, ga ik als kind en puber vaak met mijn vader en moeder mee op familiebezoek. Dan wordt over van alles en nog wat gesproken. Mijn aanwezigheid vormt geen belemmering voor mijn ouders, ooms en tantes om met elkaar te spreken over zaken die beslist niet voor mijn oren zijn bestemd. Het idee is dat ik er toch niets van begrijp en dat ik, al spelend of naar ‘beatmuziek’ luisterend, helemaal niet geïnteresseerd ben in wat er wordt verteld. Hoe anders is dat voor mij geweest en hoe verbaasd ben ik nu over de vele en gedetailleerde herinneringen die terugkomen tijdens het onderzoek voor dit boek.

Een derde belangrijke input voor deze publicatie zijn de gesprekken die ik heb gevoerd met nabestaanden en getuigen van de illegaliteit in Hoensbroek. Ook heb ik de beschikking gekregen over egodocumenten die tijdens of kort na de bezetting door betrokkenen zijn geschreven en die zijn toevertrouwd aan hun kinderen of een enkele keer zijn gedeponeed in archieven. In een enkel geval was ik de eerste ‘buitenstaander’ die kennis mocht nemen van een notitie op een minuscuul papiertje, of die een verhaal mocht aanhoren “dat ik niet eens met mijn huisarts heb besproken.”

Vervolgens heb ik in archieven, literatuur en documenten gezocht naar gegevens, gebeurtenissen, feiten en andere relevante informatie. Het doel daarvan is niet geweest om te checken of mijn vader ‘de waarheid’ heeft gesproken. Nee, ik heb veel meer gezocht naar het begrijpen en het reconstrueren van die bijzondere periode, waarin mijn vader deel uitmaakte van de Hoensbroekse illegaliteit. En inderdaad: de namen, gebeurtenissen en overwegingen die hij heeft benoemd, zijn gaan ‘leven’. Ik begrijp nu nog beter hoe moeilijk en riskant de illegaliteit is geweest. Ik heb nog meer gezien van het dagelijks leven en het gezinsleven in een uiterst gevaarlijke en moeilijke tijd.

Uiteindelijk hebben de verhalen van mijn vader geleid tot een blik op Hoensbroek in de bezettingsjaren 1940-1944. Ik heb tevens geprobeerd aan te geven wat kort voor en kort na de oorlog in het dorp heeft plaatsgevonden. Ik heb een poging gedaan om effecten van de bezetting op het dagelijkse (openbare) leven te beschrijven. Daarbij heb ik me vooral gericht op acties vanuit het verzet en de reacties van de machthebbers en de NSB die meestal (nog) niet de officiële geschiedschrijving hebben gehaald, maar daarom niet minder van betekenis zijn geweest.

Postuum eerbetoon

Deze publicatie is een postuum eerbetoon aan alle bekende en onbekende Hoensbroekenaren die zich hebben ingezet voor de illegaliteit. Het is dus ook een postuum eerbetoon aan mijn vader, dat spreekt. Ik heb geprobeerd om anekdotes en fragmenten waarvan mijn vader mij deelgenoot heeft gemaakt, terug te vinden in documenten, archieven en verhalen van getuigen en nabestaanden. Die verhalen vormen de leidraad voor de opbouw en indeling van dit boek, dat daarmee veel meer een reconstructie van herinneringen dan een geschiedschrijving is.

Voor een omvattende geschiedschrijving van de illegaliteit in Limburg verwijs ik graag naar de vele studies en publicaties die daaraan zijn gewijd. Het overzicht van bronnen dat achter in dit boek is opgenomen, kan daarbij behulpzaam zijn. Graag wil ik in het bijzonder mijn waardering

uitspreken voor het onderzoek van Fred Cammaert, die in *Het verborgen front* het Limburgse verzet in kaart heeft gebracht. Herlezing van de in 1994 uitgegeven, tweedelige publicatie heeft mij extra gestimuleerd om zelf te gaan zoeken naar officiële en officieuze documenten, gegevens en verhalen over de illegaliteit in Hoensbroek.

Dat mijn moeder en vader al lang niet meer huilen en schoffelen

“Ik deel de zorgen en ergernissen van velen dat de oorlog tijdenlang overal is bijgehaald (of bijgesleept) om actuele zaken per analogie te veroordelen. Met waarschuwingen op basis van het verleden moeten we inderdaad voorzichtiger en selectiever zijn, om ze niet bot en krachteloos te maken, en om niet onfair te zijn. Maar dat neemt niet weg dat we de unieke vrede en samenwerking in Europa (of het overgrote deel daarvan), de ondanks alles stevige democratieën daar, en de mensenrechtenverdragen, mede danken aan de lessen uit de oorlog. Kortom, ik ben vóór deelpensioen voor de oorlog als manier om iemand makkelijk de maat te nemen of klem te zetten, vóór kwiek doorgaan met het verwerven van inzicht, en met het doorvertellen van nuttige verhalen. Want dat mijn moeder en vader al lang niet meer huilen en schoffelen, laat onverlet: not in vain, not again.”

Eberhard van der Laan,

voormalig minister van Wonen, Wijken en Integratie,

thans burgemeester van Amsterdam,

tijdens zijn Nieuwspoortlezing op 4 mei 2010

Vast geloof, geen zekerheid

In dit boek vindt u niet de methodische samenhang, het naoorlogse perspectief en de (wetenschappelijke) afstand waarmee historici en andere specialisten feiten en gebeurtenissen beschrijven.

Ik heb een en ander net zo anekdotisch en fragmentarisch opgeschreven als mijn vader het aan mij heeft doorgegeven. Op die manier ‘werkte’ trouwens ook de illegaliteit (in Hoensbroek): vaak van de ene op de andere dag, in het begin zo goed als ongeorganiseerd, en vaak met onvoorspelbare risico’s en uitkomsten. Het verzet wordt meestal gedreven door empathie en daadkracht om mensen te helpen, te redden en een als onmenselijk ervaren bezettingsregime te bestrijden. De ‘grote lijnen’, de visies, de systematische, ‘objectieve’ beschrijvingen en de uitkomsten van het verzet worden pas later vereeuwigd. De illegaliteit heeft misschien wel een vast geloof in de eindigheid van de Duitse bezetting gehad, maar heeft daaraan tijdens het grootste deel van haar bestaan zeker geen (materiële) zekerheid kunnen ontlenuen.

Egodocument

In een egodocument worden feiten, gebeurtenissen, analyses, meningen, belevingen, inconsequenties, vooroordelen, paradoxen, dilemma’s

Uiteindelijk zal Nederland overwinnen...

en (niet-gegeven) antwoorden integraal, gelijkwaardig en ongewogen beschreven. En dan ook nog vanuit een onmiskenbaar subjectief perspectief. Een egodocument baseert zich op uiteenlopende bronnen, geheel naar de selectie van de schrijver of samensteller zelf. Het gaat om een persoonlijk statement, niet meer en niet minder. Dat is zeker het geval in het boek dat u nu hebt opengeslagen.

Er worden namen genoemd en daarbij wordt geen onderscheid gemaakt tussen 'goed' en 'fout', tussen officieel en officieus. Het is geenszins mijn bedoeling om achteraf een oordeel uit te spreken. Anderzijds is meer dan eens gebleken dat de begrippen 'goed' en 'fout' niet zo 'zuiver' en onwrikbaar zijn als de terminologie suggereert. Het gebruik van initialen voor zogenaamd foute Hoensbroekenaren en het met naam en toenaam benoemen van zogenaamd goede Hoensbroekenaren, zou ten onrechte stigmatisering oproepen, nota bene meer dan 65 jaar na dato. Het morele oordeel, dat sommigen achteraf menen te moeten vellen, blijkt niet zelden tijd- en plaatsgebonden. Dat geldt trouwens ook voor de noties van volledigheid en historische juistheid.

In dit boek is een overzicht van verordeningen, bevelen, bekendmakingen, officiële bepalingen en gebeurtenissen opgenomen. Het zijn feiten en omstandigheden waarvan de Hoensbroekse illegaliteit kennis heeft en die niet zelden een rol spelen in haar handelen. Daarnaast is er een lijst met een korte toelichting op gebruikte afkortingen en (eigen) namen. Uiteraard is aangegeven welke bronnen ik heb geraadpleegd en ook heb ik een overzicht van de herkomst van foto's en illustraties samengesteld. In de tekst zelf heb ik hier en daar tussen haakjes persoonlijke toelichtingen geplaatst.

Het lied *Father and son* van Cat Stevens (1969) illustreert hoe ik in de jaren zestig en zeventig de verhouding tussen mijn vader en mij heb beleefd.

Verder niets bijzonders

Hij geeft antwoorden op mijn vragen en vragen en vragen. Soms uitvoerig, maar meestal kort en afgemeten. Ik vraag naar de oorlog, naar goed en fout. Ik vraag naar verzet, naar onderduik, naar knokploegen, naar geheime operaties. Ik vraag of hij zelf heeft deelgenomen aan acties tegen de Duitsers en de Nationaal-Socialistische Beweging (NSB). Ik vraag naar alles waarover ik in de geschiedenislessen op de middelbare school heb gehoord. Ik vraag naar alles wat ik heb gelezen en nog lees over de oorlog. Nederland voetbalt tegen Duitsland en ik vraag.

Ik vraag naar hoe het in die tijd in ons gezin toeging. Ik vraag naar angst, naar heldendom, naar executies en naar overvallen. Ik vraag naar wat mijn moeder, mijn broers en mijn zussen al dan niet hebben geweten. Ik vraag naar wat ik vroeger als kind heb gehoord, als ooms en tantes op bezoek waren.

Ik 'moet' ook vragen in de zeventiger jaren. Enerzijds omdat ik politiek bewust ben en actief ben in de linkse beweging. Anderzijds omdat ik denk dat ik als journalist ook de 'plicht' en het 'recht' heb om altijd en overal alles te vragen, zonder aanzien des persoons en ongeacht het thema.

De Mariagrot in Mariarade

Moreel acceptabel

Mijn vader wil zo weinig mogelijk spreken over verzetsdaden en illegaliteit, zeker als die hebben geleid tot wraakneming van de bezetter op onschuldige mensen. Hij heeft in dat kader wel eens gerefereerd aan de Silbertanne-moorden. Grote aarzeling is er ook als hij spreekt over het voorkómen van verraad en arrestaties. Samen met andere leden van het verzet spreekt hij 'oordelen' uit over verraders. De groep velt vonnissen als ware het een veemgericht. De veroordelingen leiden soms tot ontvoeringen en executies. Ik sluit niet uit dat hij achteraf zelf niet ál zijn illegale betrokkenheid en daden moreel acceptabel vindt.

Misschien heeft hij zich na de oorlog afgevraagd of de

oordelen over leven en dood wel juist en gerechtvaardigd zijn geweest. Immers, meer dan eens is er sprake van verschrikkelijke vergeldingen door de bezetter. Soms worden door het verzet foute beoordelingen gemaakt. Maar het criterium is duidelijk en onbetwist: als een executie de moord op 'goede' Nederlanders kan voorkomen, dan is zij gerechtvaardigd. Mijn vraag naar die afweging beantwoordt hij steevast met verwijzing naar dat uitgangspunt, maar toch heb ik 'gevoeld' dat hij twijfelt. Misschien wordt die twijfel nog versterkt door de ethiek van zijn religieuze overtuiging. Mijn vader bidt al jarenlang in de maanden mei en oktober vrijwel dagelijks en in alle vroegte bij de Mariagrot in Mariarade. Misschien vraagt hij daarmee om vergiffenis voor de beslissingen die hij heeft genomen in de bezettingsjaren. Als ik dat idee aan hem voorleg, zegt hij dat hij alleen maar bidt voor zijn kinderen. Ook voor mij, want ik ben een afvallige, een heiden, maar toch ...

Zijn terughoudendheid om mij deelgenoot te maken van zijn ervaringen tijdens de bezetting heeft zeker ook te maken met bescheidenheid. Hij is in geen enkel opzicht iemand die op zoek is naar een podium. Zijn antwoorden op mijn vragen zijn altijd een combinatie van spreken en zwijgen. Dat is kenmerkend voor de wijze waarop mijn vader communiceert over de oorlog,

Officiële oorkonde behorende bij het Mobilisatie-Oorlogskruis.

over alles trouwens. Hij hanteert duidelijke grenzen voor wat hij wel en niet zal gaan zeggen. Zijn zwijgen spreekt boekdelen.

Nu, zo'n dertig tot veertig jaar later, vind ik het goed en nodig om de mondelinge overlevering niet met de verteller voorgoed te laten verdwijnen. Zoals gezegd, bij mijn zoektocht kom ik nog heel veel tegen wat de standaardwerken niet heeft bereikt en misschien nauwelijks iets toevoegt aan 'officiële' geschiedschrijving. In dat opzicht is de selectie die historici en andere deskundigen hebben gehanteerd heel goed te begrijpen. Er is nog veel te ontdekken en misschien te onthullen.

Aan de andere kant geven persoonlijke verhalen, statements en ervaringen een heel bijzondere kleur aan de voorbije werkelijkheid. Daarmee kan wat er is gebeurd

misschien nóg beter worden begrepen en 'beleefd'. In dat licht zou wat hierna volgt, kunnen worden gewaardeerd.

Ik ben mijn vader steeds meer gaan zien als een moedige man. Ik zeg dat ook een of twee keer tegen hem. Ik hoop dat ik daarmee de politiek en maatschappelijk onoverbrugbare kloof tussen hem en mij toch iets kan versmallen. Misschien is dat ook wel zo ervaren door hem, ik weet het niet. Hij antwoordt echter met een verwijzing naar plicht en vaderlandsliefde. Dat laatste criterium wordt wel aanzienlijk minder belangrijk als "Den Uyl de mijnen sluit" en Nederland (ontwikkelings)hulp aan de Palestijnen geeft. Maar het is voor hem toen allemaal vanzelfsprekend geweest. "Waar zoek je toch naar?" is zijn tegenvraag, waarop een voor hem bevredigend antwoord altijd is uitgebleven.

Vanzelfsprekend praten mijn vader en ik met elkaar in een Limburgs dialect. Ik heb de originele bewoordingen waarin de anekdotes aan mij zijn doorgegeven, vertaald. Niet alles kan één op één vertaald worden en meer dan eens is de gevoelswaarde van woorden onoverdraagbaar verbonden aan het oorspronkelijke taalgebruik.

Mobilisatie-Oorlogskruis van J.L.A. Custers.

Ik verwijs geregeld naar formele documenten zoals dagrapporten van politie en justitie, bevelen en verordeningen van de (bezettende) overheden, literatuur, archieven, egodocumenten, enzovoorts. Ze hebben met elkaar gemeen dat ze de voorbije werkelijkheid benaderen en interpreteren. Ze vervangen die werkelijkheid niet. De opmerkelijke schijnwereld in de dagrapporten van de Hoensbroekse politie, de repertoires van de rechtbanken in Heerlen en Maastricht in de periode 1940-1945 en de kennisgevingen van de (bezettende) overheden illustreren dat die formele werkelijkheid heel anders kan zijn dan het 'echte' leven.

Voorkomen dat illegaliteit kan worden ontmaskerd

‘Verder niets bijzonders’ is het vaste motto in de dagrapporten van de Hoensbroekse politie tijdens de bezettingsjaren. Uiterst summier worden de meest pijnlijke en vreselijke gebeurtenissen kort en ‘afstandelijk’ gerapporteerd. Soms zelfs op zodanige wijze dat je niet eens zou kunnen vermoeden dat het gaat om groot verdriet en grote onrechtvaardigheid. Geen informatie over verraad, wraak of onrechtvaardige beschuldigingen die te maken hebben met de controverse tussen ‘goede’ en ‘foute’ Hoensbroekenaren. Anderzijds kan niet worden uitgesloten dat de ‘goede’ dienders bewust kiezen voor die summiere beschrijvingen, omdat daarmee wordt voorkomen dat de illegaliteit kan worden ontmaskerd. Misschien ook wel om te voorkomen dat ‘foute’ collega’s Hoensbroekse verzetsmensen kunnen volgen, verraden of erger.

Is het niet gelukt den onbekend gebleven persoon te achterhalen

Een dagrapport uit mei 1941 vermeldt de poging tot aanhouding van een wielrijder op de Eschenweg omstreeks 04.45 uur in de ochtend, omdat hij zonder licht rijdt.

“Terwijl deze persoon aanstalten maakte om af te stappen, wierp hij plotseling een zak op den grond, die hij achter op zijn rijwiel vervoerde en ging op den haal. Bij een achtervolging door Jurgens is het niet gelukt den onbekend gebleven persoon te achterhalen. De zak inhoudende ongeveer 25 a 30 K.G. haver is op het bureau gedeponeerd. Verder niets bijzonders.”

Als mijn vader dit incident niet zou hebben genoemd, dan had ik niet kunnen weten dat hij ‘den onbekend gebleven persoon’ is.

Dienstdoend politiemann Jurgens kent hem goed en natuurlijk staat van tevoren vast dat de diender de vluchter nooit zal grijpen.

Jurgens vermeldt dus heel weinig in zijn dagrapport, want hij kan nooit zeker weten wie de ‘goede’ en de ‘foute’ collega’s in die nachtdienst zijn. Hij kan evenmin weten wie de dagrapporten leest. Misschien zouden de Duitsers er wel kennis van nemen. Later in de bezettingsperiode is dat laatste geen punt van twijfel meer.

Verder niets bijzonders richt zich op Hoensbroek vlak voor, tijdens en kort na de bezetting. Hoensbroek is niet uniek onder de Limburgse dorpen en steden. Met andere woorden: wat in deze uitgave in Hoensbroek is gesitueerd, kan daarnaast evengoed in andere Limburgse gemeenten zijn voorgekomen. Soms worden feiten en gebeurtenissen vermeld die in andere dorpen en steden of elders in het land plaatsvinden. Enerzijds is het aannemelijk dat vergelijkbare situaties en ontwikkelingen zich ook in Hoensbroek hebben voorgedaan of daar op z’n minst zouden hebben kunnen plaatsvinden. Anderzijds blijkt dat Hoensbroekse verzetsmensen, zeker later in de bezettingsjaren, goed op de hoogte zijn van wat er elders gebeurt en mede daarop hun eigen handelen afstemmen.

“Misschien was wel het meest typerend voor het gewone leven in die jaren, dat het niet meer gewoon was.”

Anne H. Mulder in Onderdrukking en Verzet

En sportclub Emma voetbalt in de Passart, achter de poort met de Olympische ringen

De Emma voetbalt achter de Olympische ringen

De titel 'Verder niets bijzonders' verwijst ook naar het feit dat ondanks de extreme situatie van de bezetting en de oorlog het dagelijkse leven doorgaat. Kinderen gaan gewoon naar school en spelen op straat, de was hangt aan de lijn, verjaardagen worden gevierd, de tram en de bus rijden, er is familiebezoek, er wordt geschaatst op de kasteelgracht, in het beambtencasino worden musicals opgevoerd en cabaretavonden gehouden, de filters van de torens van de mijnen worden regelmatig vervangen, moeders doen de boodschappen of de was en Sportclub Emma voetbalt in de Passart, achter de poort met de Olympische ringen.

Bus en tram rijden...

Schaatsen op de kasteelgracht in de oorlogsjaren

Jan Lodewijk Albert Custers: rechtlijnig, rechtvaardig en rooms

Mijn vader wordt op 8 maart 1905 geboren in Hoensbroek en heeft zijn hele leven in deze gemeente gewoond. Hij huwt met Maria Paulina Rademakers, geboren op 26 december 1907 in Nuth. Het wettelijk huwelijk wordt voltrokken op 31 december 1931. Het kerkelijk huwelijk vindt plaats in de Sint Bavoparochie in Nuth op 19 januari 1932. Het echtpaar krijgt tussen 20 oktober 1932 en 7 juli 1951 negen kinderen. De enige die na de oorlog wordt geboren, is schrijver dezes. Mijn vader overlijdt op 21 december 1984 op 79-jarige leeftijd. Mijn moeder overlijdt op 25 december 1998, op 90-jarige leeftijd.

Na zeven jaren lagere school gaat mijn vader enkele jaren werken. Kort daarna is hij een jaar lang leerling op het seminarie Rolduc. Hij verruult de schoolbanken van de Hoogere Burgerschool in Kerkrade al snel voor de Staatsmijn Emma in Hoensbroek, waar hij op 25 juli 1921 als handlanger 'in lossen dienst' begint. Vanwege broederdienst is hij vrijgesteld van militaire dienstplicht. Op 24 november 1921 treedt hij in dienst van de Emma als leesjongen. Op 1 mei 1923 wordt hij bevorderd tot kantoorjongen en op 1 februari 1928 tot bureaubeambte. Op 1 januari 1947 gaat hij als chef sociale zorg verder en op 1 januari 1949 wordt hij benoemd als chef personeelsaangelegenheden ondergronds. Op 1 januari 1953 is hij weer bureaubeambte. Tijdens zijn dienstverband volgt hij cursussen in handelscorrespondentie, Frans en boekhouding.

De langdurige verbintenis met de mijnindustrie duurt tot 1 augustus 1967. Als gevolg van de inkrimping van het personeelsbestand, in aanloop naar de sluiting van de Staatsmijn Emma, krijgt hij gedwongen ontslag. Tot aan de pensioengerechtigde leeftijd ontvangt hij een overbruggingsuitkering. Het voortijdige ontslag heeft mijn vader overigens nooit geaccepteerd: het druist in tegen zijn onwrikbare arbeidsmoraal. Naar zijn mening zou hij zeker tot zijn pensioengerechtigde leeftijd in dienst kunnen en moeten blijven. Hij vindt dat hij het onvrijwillige ontslag niet heeft 'verdiend'.

Als chef sociale hulp heeft hij in de naoorlogse jaren veel bemoeienis met het oplossen van problemen die mijnwerkers, beampten en andere ondergrondse en bovengrondse werknemers (en hun gezinnen) bij de Staatsmijn Emma nog steeds ondervinden ten gevolge van de Duitse bezetting. Het gaat daarbij om financiële, sociaal-maatschappelijke en werkgerelateerde problemen. Tijdens mijn journalistieke werk voor het *Limburgs Dagblad* spreek ik geregeld zijn ex-collega's en soms mensen uit de Hoensbroekse illegaliteit. Zonder uitzondering wordt mijn vader gekarakteriseerd als een rechtvaardige, strenge en betrokken chef.

De kerk als moreel richtsnoer

Er is geen enkele twijfel dat mijn vader vanaf de prille aanwezigheid van het nationaalsocialisme in Europa, in Nederland en in Limburg tot de tegenstanders ervan behoort. Hij wordt daarin zeker niet gedreven door de geest van opstand en revolutie of door een sterke behoefte om de parlementaire democratie te verdedigen.

In de eerste plaats zijn het denken en doen van het nazisme en het fascisme in strijd met de uitgangspunten van de rooms-katholieke kerk, waarmee mijn vader zich onvoorwaardelijk verbonden voelt. De leer van de kerk vormt het morele richtsnoer voor alles in zijn leven. Zijn mening en oordeel over wat hij in zijn leven 'tegenkomt', baseert hij op de dogma's van de kerk. In de tweede plaats wil en kan hij op geen enkele manier accepteren dat mensen worden

Lidmaatschapskaart GOIW van J.L.A. Custers

bedreigd, geïntimideerd, geterroriseerd, gedeporteerd of erger. Hij besluit vanaf het eerste moment van de bezetting dat hij niet werkeloos toe zal zien. Aanvankelijk gaat het om een afwijzende houding en een indirecte boycot van NSB-belangen op de mijn. Naarmate de gruwelijke consequenties van de bezetting en onderdrukking toenemen, gaat hij een stap verder en wordt hij actief in de Hoensbroekse illegaliteit. Vanaf de mijnstaking in 1943 maakt hij actief deel uit van de Landelijke Organisatie voor hulp aan onderduikers (LO) en de Hoensbroekse Knokploeg (KP).

Sympathie voor de NSB

Paradoxaal is dat hij aanvankelijk, in het begin van de jaren dertig, een voorzichtige sympathie kan opbrengen voor de NSB. Hij ziet in de beweging in elk geval een protest tegen het tandeloze en ongrijpbare parlementaire bestuur, dat blijkbaar niet in staat is problemen op te lossen en dat verzandt in, zoals hij het omschrijft, “*eindeloos geharrewar zonder ook maar iets te doen*”.

Daarnaast is er het Limburgse boegbeeld van de vooroorlogse NSB: de graaf van Amstenrade, Maximiliaan de Marchant et d’Ansembourg. Hij werkt een tijdlang als beambte bij de Staatsmijnen en kan rekenen op sympathie van veel mijnwerkers, beampten en inwoners van Hoensbroek. De graaf is altijd bereid om met iedereen te praten over klachten en onvrede. Hij neemt het op voor mensen en gaat over tot actie om iets te doen aan (persoonlijke)

misstanden. Hij roept gemeenten, ambtenaren en mijndirecties tot de orde en verzoekt ze om onrecht, asociaal beleid en onredelijkheid aan te pakken. Niet zelden heeft hij succes. Dat spreekt aan. Mijn vader blijft ná beëindiging van de Duitse bezetting bij zijn standpunt dat de graaf vóór de bezetting ‘goede dingen’ heeft gedaan.

De NSB appelleert ondertussen heel uitgekiend en met succes aan die typisch Limburgse opvatting dat het gewest en de provinciale subcultuur worden ontkend en geminacht door de nationale regering. Van ‘Den Haag’ kan in de ogen van veel Limburgers niets goeds worden verwacht. Ze zijn nogal eens van mening dat hun gewest wordt uitgebuit via de kolenproductie. En: de ‘Hollanders’ hebben de beste banen, zeker bij de kolenmijnen. Ook mijn vader is daar gevoelig voor. In elk geval verwoordt de NSB die bezwaren en gevoelens in pakkende oneliners. Daarmee wordt veelvuldig steun van Limburgers voor de NSB verkregen.

De Joden hebben Christus vermoord

Zoals gezegd, is mijn vader sinds 1943 lid van de LO en de KP. Met gevaar voor eigen leven heeft hij zich dienstbaar gemaakt aan hulpverlening aan (Joodse) onderduikers, piloten en verzetsmensen. Vreemd genoeg laat hij zich na de bezetting nogal eens negatief uit over het

Jodendom. Het is allerm minst een politiek standpunt en zeker niet gericht tegen individuele Joden. Het recht van bestaan van de staat Israël staat niet ter discussie, integendeel. Als ik al opper dat de Palestijnen ook het recht op een goed en veilig leven hebben, dan hebben we met een forse, politieke confrontatie met alleen maar onwrikbare standpunten over en weer. Nee, het Jodendom heeft maar één grote en onvergeeflijke fout gemaakt: de Joden hebben Christus vermoord. De rooms-katholieke leer heeft dat volgens hem onomstotelijk vastgesteld. Mijn tegenwerping dat de Romeinen daarbij een cruciale rol hebben gespeeld, is noch historisch noch anderszins een voor hem acceptabele overweging.

Ook in de tijd dat de Duitse bezetter in Limburg de scepter zwaait, wordt deze opvatting breed

.....
Mijn vader en mijn opa hebben Jezus niet vermoord

“Mijn pleegmoeder zei altijd dat wij Jezus vermoord hadden; ik wist zeker en zei ook, dat mijn vader of opa het niet gedaan hebben;

Ik was hier totaal verbijsterd, want Joden werden als onmens en moordenaars van de ‘Heiland’ genoemd en ik voelde me daardoor niet alleen schuldig, maar ook een slecht kind;

Er werd, om me te pesten, afgegeven op de Joden.

Aan het zondagse ontbijt maakte onderduikvader altijd standaard antisemitische opmerkingen. “

(Citaten uit een enquête onder voormalige onderduikkinderen, augustus 1992)

gedragen. Het is een van de redenen dat sympathie voor Joden niet vanzelfsprekend is. Er zijn verhalen over Limburgers die met veel toewijding en risico onderduikers helpen, maar terughoudend reageren als het om Joodse onderduikers gaat. Niettemin blijkt de provincie in de onderduik van Joden een groot aandeel te hebben gehad.

Mijn vader ontkent overigens niet dat er ook in de Hoensbroekse illegaliteit weleens twijfel is over het huisvesten van Joodse onderduikers, maar hij heeft nooit kunnen vaststellen dat ook maar één enkele Hoensbroekenaar een Joodse onderduiker heeft geweigerd en hij kan zich ook nu niet voorstellen dat dat ooit gebeurd zou zijn.

Die steeds met ons Joden bevriend waren

In zijn dagboek verwijst Salomon Silber naar incidenten die hij als leerling in het lager onderwijs meemaakt. Onderwijzer Römken en “*een onderwijzer die hinkte*”, maken opmerkingen tegen het Joodse kind die nu zouden kunnen leiden tot een melding bij het Meldpunt Discriminatie. In discussies over geloofszaken is Salomon Silber steeds bang dat de rooms-katholieken die hem in de onderduik helpen, om die reden hun bescherming weleens zouden kunnen ophef-

fen. Dat is overigens nooit gebeurd, integendeel.

De dagboekschrijver laat weten dat hij heel dankbaar is voor de hulp die hij in Heerlen en Hoensbroek heeft gekregen. Hij heeft zijn leven daaraan te danken: “*Op een zondag vertoonde ik me voor het eerst in het openbaar met onze eeuwige ster. De begroeting der Nederlandse bevolking was bijzonder geestdriftig en beleefd. Mijn handen werden moe van het teruggroeten. De Nederlanders, die steeds met ons Joden bevriend waren en in vrede en rust met ons leefden, uitten hun medegevoel van groot tot klein: arm en rijk; van burgemeester tot straatveger sympathiseerden zij met ons, nog veel sterker dan vroeger.*”

De oorlog is nooit voorbij

Een andere paradox in mijn vaders naoorlogse houding ten opzichte van bezetting en illegaliteit is de grote terughoudendheid om over de oorlog te praten: “*want dat is toch allemaal allang voorbij.*” Tegelijkertijd worden echter te pas en te onpas verwijzingen naar de oorlogsjaren en de ontberingen gemaakt. De bezetting is voor mijn vader en moeder nooit geëindigd. Als ik iets niet lust aan tafel, dan is steevast de reactie “*In de oorlog liepen we naar Heerlen, alleen maar om een bot te ruiken.*” Als ik ontevreden ben over mijn zakgeld of gekochte kleding, dan wordt ver-

wezen naar de oorlog *“toen we helemaal niets hadden.”* Als ik een boterham niet wil eten omdat ik die niet lekker vindt, dan zegt mijn moeder: *“In de oorlog was je er dankbaar voor geweest.”* Het bekritisieren van eten of kleding en andere spullen is taboe, en dat heeft alles te maken met het gebrek aan alles en zeker aan (goede) voedingsmiddelen in de oorlog.

Tv-programma's van Duitse makelij worden niet zelden voorzien van commentaar met verwijzingen naar de oorlog. De optredens van Johan Heesters en Rudi Carell op de Duitse tv worden niet alleen maar met plezier bekeken. Kijken doen we zeker wél, want we zijn op de Duitse en Duitstalige cultuur gericht. Enerzijds omdat die zo dicht tegen de Limburgse leefwereld aanligt, anderzijds omdat de Nederlandse tv-programma's bij mijn vader en moeder geregeld irritaties oproepen.

Spandoek bij voetbalwedstrijd Duitsland-Nederland tijdens het EK in 1988.

Mijn moeder kan alleen maar met steeds opnieuw beleefde angst praten over de bezetting. Als ze er weleens iets over zegt, dan lijkt het alsof ze daadwerkelijk denkt dat de Duitsers alsnog terug kunnen komen.

Er zijn vaak actuele aanleidingen die mijn ouders de angst en het verdriet uit de bezettingstijd doen herbeleven. De discussie over de Drie van Breda in 1972, reportages over het proces tegen Adolf Eichman of nieuwsitems over het opsporen van nazi-kopstukken in Zuid-Amerika brachten mijn ouders soms van hun stuk. De confrontaties van Nederland en Duitsland op het voetbalveld brachten mijn vader, in tegenstelling tot mijn moeder, tot een andere conclusie: *“Dat zijn jongens van verna de oorlog, die hebben nergens schuld aan.”*

NSB geen optie voor rooms-katholieken

Als de NSB zich nadrukkelijker manifesteert als een beweging die het nationaalsocialisme van Hitler en Mussolini aanhangt, democratische instituties buiten werking zal stellen, antisemitische geschriften verspreidt en aangeeft dat na de ‘machtsovername’ weleens even een

grote schoonmaak zal worden gehouden, laat mijn vader het begrip voor D’Ansembourg en de NSB helemaal los. De afkeer van de nationaalsocialistische beweging groeit snel als hij meermalen getuige is van schoffering van mensen op straat en op de mijn. De dreigende houding en uitrusting bij NSB-bijeenkomsten vervullen hem met afschuw. En natuurlijk wordt steeds duidelijker welke doelstellingen het nationaalsocialisme wil realiseren en tot welke gruwelijke daden dat kan leiden. Ten slotte laat de RK-Kerk er geen enkele twijfel over bestaan dat de NSB geen optie voor rooms-katholieken kan en mag zijn. Dat laatste is voor mijn vader natuurlijk de cruciale leidraad voor zijn houding tegenover het nationaalsocialisme en de NSB.

De Nederlandse Unie

In het begin van de bezetting van Nederland sympathiseert mijn vader met de Nederlandse Unie (NU). Mogelijk is hij lid ervan geweest, maar ik heb zijn naam niet in de (incomplete) ledenlijsten kunnen vinden. De Nederlandse Unie is een door rooms-katholieken aangevoerde partij, die probeert het lot van de bezetting te verzachten. Men denkt het op een akkoord met de Duitse bezetter te kunnen gooien, om zo repressie en onderdrukking van de Nederlandse samenleving te kunnen verminderen. De Unie verwacht met intensieve campagnes en propaganda op termijn het nationaalsocialisme terug te dringen. Daar ziet het aanvankelijk ook naar

Meer dan eens werd het mijnspoor vernield om transport van materieel en materiaal te verhinderen of te vertragen.

uit: de NSB verliest en de Unie wint leden. Het duurt echter niet lang totdat de pogingen van de Nederlandse Unie om enigszins samen te werken met de Duitse bezetter van die kant worden beantwoord met een verbod van de Unie en alle NU-uitingen. Dat heeft ook te maken met het succes van de Unie, dat door de autoriteiten als een gevaar wordt gezien. De NSB voert al vanaf het eerste moment een felle anti-campagne.

Illegaliteit in plaats van de Unie

In 1941 distantieert mijn vader zich van de Unie. Hij vindt dat de Unie te ver is gegaan in de bereidheid om samen te werken met de Duitse bezetter. De bijeenkomsten van de afdeling Hoensbroek van de Nederlandse Unie in café Coumans aan de Hoofdstraat worden vervangen door bijeenkomsten van de illegaliteit. Het café van slager Frans Coumans is een betrouwbare plek om plannen en acties te bespreken. Apotheker Jan Martens, beambte Albert Custers, onderwijzer Huub Jamin, politieman Buding en andere Hoensbroekenaren vormen aanvankelijk het bestuur van de Hoensbroekse afdeling van de Unie. Zij blijven nadien intensief samenwerken in de illegaliteit. De gebroeders Mannens en de kaartclubleden Offermans en Kepers zijn daar natuurlijk ook bij.

Pamfletten, persoonsbewijzen, wapens

Op de Staatsmijn Emma wordt mijn vader steeds vaker geconfronteerd met acties van NSB'ers tegen 'goede' mijnwerkers, beampten en andere werknemers. Ook ziet hij dat mensen willekeurig werden getreiterd, bedreigd, geslagen, 'gearresteerd' en gevangengezet op last van Duitse autoriteiten en niet zelden na 'verraad' van NSB'ers. Dat is voor hem aanleiding om zich actief teweer te stellen. In de eerste oorlogsjaren helpt hij bij de organisatie en voorbereiding van verzets- en sabotagedaden. Naarmate de bezetting voortduurt en de onderdrukking steviger en gruwelijker wordt, groeit zijn aandeel in de illegaliteit. Hij neemt deel aan sabotagedaden, ondersteunt aanvallen op NSB'ers en vertegenwoordigers van de bezetter, organiseert en verzorgt onderduik en transport van piloten en verspreidt illegale pamfletten. Hij zorgt voor (valse) documenten, bedrijfspassen en persoonsbewijzen.

Thuis heeft hij wapens. Hij heeft nooit bevestigd dat hij ze zelf ook heeft gebruikt. In een afgesloten kast ligt in 1944 een tijdlang een flinke lading wapens opgeslagen. De wapens zijn door de KP buitgemaakt bij een inbraak in een opslagplaats van de Duitse autoriteiten, vlak over de Limburgs-Duitse grens.

Briefjes

Mijn vader is een van de schakels in de ketting waarlangs codes voor verzetsmensen worden doorgegeven. Door zijn positie op de Staatsmijn Emma beschikt hij over contacten en mogelijkheden om (code)berichten door te geven. Daarmee kunnen verzetsmensen dan weer verdere stappen zetten.

Naam	Form.	Staat	Strooplaats	Locatie
Hessmans	H.	4e Rijk	Jug 4e rayon	Rayon leider
Dubois	GRN	Assistentenbest 11	Hondbed	Leid. Rayon en lid Rayoncom
Coorslaats	GH	Schoolmeester 3	Meubel	lid Rayoncommissie - ont
H. Jamin	G.	Stadsmeester 30	Hondbed	beoord.rijf
W. M. M.	Cher.	Truuchelmeester 46	Truuchel	
Papst P. Maent		St. Janskerk 1e	Hondbed	
Joh. Holtmann	C.	Konst. Meubelm.		
Lacour	T.	Truuchel 107	Truuchel	
Papst P. Jansen		Truuchel		
Papst	Jam	Assistent 11	Hondbed	assistent
Mankens	Jen	Schoorsteen	Schoorsteen	
Papst Jansen		"	"	
W. J. F. Jansen		Assistent in dienst	officant	
Papst Claessen	Queth	Exp. in dienst	"	
M. Jansen	Queth	Schoolmeester	"	
B. J.	L.	Assistent	"	
Papst	Stuk	Assistent 11	Hondbed	Assistent
J. J.	1900	Assistent	Truuchel	Assistent
J. Custers	M. H.	Assistent	Hondbed	Assistent
L. J.	J.	Assistent	"	Assistent
S. J.	F.	Assistent	"	Assistent

Lijst van medewerkers van de LO Rayon Hoensbroek.

Een illustratie van de wijze waarop dat laatste plaatsvindt, geven twee van mijn broers. Ze moeten als kind nogal eens ‘boodschappen’ brengen bij verzetsmensen. Uiteraard hebben de jonge ‘koeriers’ geen enkel idee van de inhoud van hun boodschappen. Een van mijn broers herinnert zich nog dat hij vanaf de lagere school aan de Wilhelminastraat via meester Huub Jamin briefjes moet afgeven aan Frans Zuure en een andere keer weer aan onbekende (verzets)mensen ‘ergens op de Heis-

terberg en in de Kouvenderstraat’. Soms moeten ze een of twee woorden spreken tegen de door mijn vader aangewezen personen. Mijn moeder laat jaren later weten dat ze in de oorlogsjaren altijd op de hoogte is geweest van de koeriersdiensten van haar zoons. Ze geeft aan dat ze daar heel bang voor is geweest en dat ze haar man vaak gevraagd heeft dat niet (meer) te doen.

Bijl achter in de tuin

Mijn vader informeert op geen enkele wijze zijn kinderen of zijn vrouw over zijn deelname aan het verzet en de illegaliteit. Maar niet alles kan geheim blijven. Zo ontdekken twee van mijn broers in 1944 wapens in huis, op een moment dat vader en moeder weg zijn. Mijn moeder ziet op een dag onder het zeil (balatum) op de vloer van de gang enkele documenten liggen. Ook vermoeden de gezinsleden dat niet zomaar een bijl achter in de tuin is neergelegd. Mijn vader is bang voor huisschilder Capelle, die het op hem heeft gemunt en hem later vermoedelijk heeft verraden voor het luisteren naar de Engelse zender. Daarvoor heeft mijn vader zich moeten verantwoorden voor het Landesgericht in Den Haag. Ik ben er niet achter gekomen waarom hij vrij snel weer naar huis mocht. Mijn moeder vertelt later dat ze heeft gedacht dat hij de doodstraf zou krijgen. Mijn vader zelf wil er na de bezetting niets meer over zeggen. Wel laat hij los dat zijn vrijlating mogelijk is geweest doordat een van zijn ooms in Wassenaar contact had met een “iemand van het Landesgericht”. Helaas zijn de betreffende gegevens vlak voor de Duitse capitulatie door de bezetter vernietigd.

Als vader op een nachtelijke tocht tijdens het uitgaansverbod wordt beschoten, roept zijn uiterst nerveuze thuiskomst vragen op, die vanzelfsprekend niet gesteld worden. Op een avond wordt aangebeld en nog voor iemand de deur open kan doen, is vader al over de muur achter de tuin aan de Aldenhofstraat geklommen om te vluchten. Ook daarover wordt bij zijn terugkomst niet meer gesproken.

Broer Eugène in de illegaliteit

Later in de oorlog wordt het verzet (beter) georganiseerd. Mijn vader sluit zich aan bij de Knokploeg en de Landelijke Organisatie. Overigens kom ik pas tijdens mijn onderzoek voor deze publicatie erachter dat ook een van zijn broers (Eugène) deelneemt aan het verzet. Mijn vader heeft daar nooit iets over gezegd. De broers wonen op een steenworp afstand van elkaar, in de Aldenhofstraat in Hoensbroek. Die korte afstand en de betrouwbare familieband leiden ertoe dat op enig moment mijn vader enkele wapens, waaronder een jachtgeweer, bij zijn broer deponeert. Politie-inspecteur Lauret heeft hem kort daarvoor gewaarschuwd voor een inval. Het jachtgeweer moet broer Eugène in de loop van de oorlog inleveren, na een

oproep van de Duitse bezetter dat wie wordt betrapt op het bezit van zo'n geweer een zware straf kan verwachten. Eugène is jager en hij beseft dat ook de Duitse autoriteiten weten dat hij minstens één jachtgeweer moet bezitten. Hij geeft aan dat hij er twee heeft ... Eveneens blijkt dat mijn oom Harry, de broer van mijn moeder, als soldaat tegen de Duitse bezetter heeft gevochten in de eerste dagen van de oorlog.

Eregraf Willem Jozef Vonken, begraafplaats Nuth.

Willem Jozef Vonken

Nabij Roosteren is er een smalle brug over het Julianakanaal. In mei 1940 is er een klein detachement brugbewaking gestationeerd in drie kazematten. Twee daarvan liggen ten noorden van de brug en één ten zuiden ervan, tegenover Buchten. De kazematten worden in de ochtend van 10 mei door zwaar antitankgeschut in puin geschoten. Bij beide bunkers kost dat het leven van vier van de vijf bemanningsleden. Een van de slachtoffers is sergeant stukscommandant Willem Jozef Vonken, geboren in 1909. Hij is getrouwd met een volle nicht van mijn moeder en komt voor dat fatale moment frequent op familiebezoek in Hoensbroek. Hij heeft voor zijn heldhaftige verdediging van de brug bij Roosteren een eregraf gekregen op de begraafplaats in zijn geboortedorp Nuth.

Kleur haar

Naast wat mijn vader me heeft verteld en wat ik heb aangetroffen in archieven en documenten is er beslist méér. Lang niet alles wordt in bezettingstijd gedocumenteerd en vastgelegd. Dat heeft een voor de hand liggende reden, die Hans Heltzel, samensteller van het boek *Bevrijding Oostelijke Mijnstreek: het Amerikaanse leger aan het werk rondom de bevrijding van Hoensbroek en omstreken*, treffend formuleert:

Bij het verzet werd zo weinig mogelijk gezegd en nog minder opgeschreven. Alles kon tegen je gebruikt worden en misschien wel met de uiterste consequentie. Mensen uit het verzet gebruikten een schuilnaam, waarbij de echte naam meestal onbekend was. Mensen noemden de dingen niet bij naam, maar spraken in codes. Het lijkt mij dat je hiermee al de nodige problemen in je zoektocht bent tegengekomen. Je hebt meer kans dat de kleur haar blijft hangen en niet de naam Custers, als er überhaupt nog getuigen of informanten in leven zijn. Probeer je bevestiging te vinden van wat je vader vertelde? Ik denk dat je dan niet meteen zijn naam tegenkomt. Dat zou wel erg makkelijk zijn. En van veel anekdotes bestaan ook andere versies.

Dat blijkt, in het verdere verloop van mijn onderzoek, een heel juiste inschatting.

Barmhartigheid en vergeving

In het najaar van 1944 wordt Zuid-Limburg bevrijd. Natuurlijk zijn er ideeën bij de illegaliteit over wie en over hoe er moet worden ‘gezuiverd’. Het heeft mij getroffen dat mijn vader, als lid van verzet en illegaliteit, blijkbaar al direct na de oorlog een genuanceerd standpunt inneemt en zich niet of nauwelijks laat leiden door wraakgevoelens. Enerzijds kan hij zich natuurlijk vasthouden aan de dogma’s van barmhartigheid en vergeving van de RK-Kerk, uitgangspunten die zo vlak na de bezetting nog weleens botsen met de ‘hardliners’ uit het verzet. Hij is na de oorlog lid van het Comité van Illegale Werkers, dat later deel uitmaakt van de Gemeenschap Oud-Illegale Werkers Nederland (GOIWN). Het comité heeft strak omlinjende en radicale denkbeelden over de zuivering. Men twijfelt geen moment aan de eigen beoordeling. Comitélid Custers heeft zich nooit thuis gevoeld bij die aanpak, en af en toe memoreert hij ook nu nog de onjuiste opvatting van het Comité over goed en fout.

Om den brode

Daarnaast heeft hij tijdens de oorlog voor zichzelf al onderscheid gemaakt tussen categorieën NSB’ers en landverraders. Ik herinner me dat mijn moeder daar veel rechtlijneriger opvattingen over heeft gehad, net als haar broer en politieman in oorlogstijd, Leo Rademakers. Eerlijk gezegd, kan ik die vergevingsgezinde en ook milde houding in de jaren zestig en zeventig niet begrijpen en nog minder accepteren. Dat zal ook te maken hebben met mijn eigen strakke politieke opvattingen in die tijd. In elk geval spreekt mijn vader over categorieën NSB’ers als: ‘om den brode’, ‘gedwongen door omstandigheden’, ‘niet erg slim’, ‘echte smeerlappen’ en ‘meelopers’. Hij vindt dat de straffen daarop moeten worden afgestemd.

Als hij tijdens de eerste periode van internering van veronderstelde NSB’ers en landverraders in kasteel Hoensbroek betrokken is bij aanhoudingen en bewaking door de Amerikanen (later worden Nederlandse bewakers aangesteld), heeft hij meermalen geallieerde soldaten kunnen weerhouden van standrechtelijke acties. Volgens hem waren de meeste NSB’ers meelopers, die sympathiseerden om eigen gewin. “*Omwille van de smeer, likt de kat de kandeleer*”, is een van zijn gevleugelde uitspraken.

Bescheiden

In 1972 ontvangt hij de Eremedaille, verbonden aan de Orde van Oranje-Nassau in zilver. De motivering van de voordracht vermeldt: “*De heer Custers, gepensioneerd beambte van de Staatsmijnen, heeft gedurende 26 jaren zitting in het bestuur van de woningvereniging ‘Hoensbroek’.*” Hij wordt voorgedragen wegens zijn verdiensten voor de plaatselijke volkshuisvesting. Mijn vader

De eerste pagina van het personeelsdossier van mijn vader. In totaal telde het dossier van de staatsmijn Emma 57 pagina's op de ontslagdatum 1 augustus 1967.

is slechts met de grootste moeite over te halen om de onderscheiding in ontvangst te nemen. Hij vindt het vervelend om in de belangstelling te staan en houdt zeker niet van borstklopperij en alles wat daar ook maar enigszins op lijkt. Mijn moeder durft het daarom niet aan om hem met een smoes naar de uitreiking te lokken. Tijdens de plechtigheid zelf doet hij wel alsof een en ander hem heeft verrast, maar hij wist van tevoren wat er ging gebeuren. Een van de bestuursleden van de woningvereniging vertelt me later dat ook in het bestuur niemand het heeft aangedurfd om mijn vader te 'overvallen' met de medaille.

Bij zijn 12,5-jarig, 25-jarig en 40-jarig jubileum als beambte van de Staatsmijn Emma laat hij in het protocol opnemen dat niet officieel melding gemaakt wordt van zijn jubileum en dat hij in elk geval niet met foto in de personeelsbladen *Steenkool* en *Nieuws van de Staatsmijnen* wil worden opgenomen.

Hij heeft herhaalde malen geweigerd om na de bezetting mee te werken aan bijeenkomsten en publicaties over de illegaliteit. Hij wil niet in de belangstelling staan en zoekt geen podium. Hij ergert zich zichtbaar en hoorbaar aan Hoensbroekenaren die naar zijn oordeel "zo nodig elke keer aan iedereen moeten laten weten dat ze zich zo goed hebben gedragen."

In 1976 stel ik hem voor in het *Limburgs Dagblad* een verhaal over de illegaliteit in Hoensbroek te publiceren. Hij reageert met: "Je doet maar wat je niet laten kan, maar ik doe er niet aan mee."

Rechtlignig, rechtvaardig en rooms

Ik zou mijn vader willen karakteriseren als een rechtlignige en rechtvaardige man, die zijn leven in dienst heeft gesteld van het roomse geloof, zijn gezin en zijn werk. Hij is altijd een zeer gelovig mens geweest, met een uitzonderlijk respect voor kerk en clerus. Natuurlijk ben ik daar in de zestiger en zeventiger jaren heftig tegen aangelopen. Voor mij vormen dan provo, Ho Chí Minh, Dom Hélder Câmara, Rudi Dutschke, Cohn-Bendit, Joop den Uyl en het atheïsme de richtsnoeren waarlangs ik invulling geef aan mijn eigen beeld van de wereld. Daar hebben we dan geen enkele overeenkomst, integendeel. Onze gesprekken zijn meestal kort en zijn van be-

gin af aan geen discussies maar een korte, krachtige uitwisseling van standpunten. In 1968 en 1969 ben ik in Brunssum actief met een demonstratie tegen nieuw nationaalsocialisme (NPD) in Duitsland. Daar hebben we dan eindelijk een gesprek over, maar hij laat er geen enkele twijfel over bestaan dat ik *“daarvoor toch niet de straat op hoef te gaan.”*

Father and son – Cat Stevens 1969

*It's not time to make a change,
just relax, take it easy.
You're still young, that's your fault,
there's so much you have to know.
Find a girl, settle down,
If you want you can marry.
Look at me, I am old, but I'm happy.*

*I was once like you are now, and I know that it's not easy
to be calm when you've found something going on.
But take your time, think a lot,
why, think of everything you've got.
For you will still be here tomorrow, but your dreams may
not.*

*How can I try to explain, when I do he turns away again.
It's always been the same, same old story.
From the moment I could talk I was ordered to listen.
Now there's a way and I know that I have to go away.
I know I have to go.*

*It's not time to make a change,
just sit down, take it slowly.
You're still young, that's your fault,
there's so much you have to go through.
Find a girl, settle down,
if you want you can marry.
Look at me, I am old, but I'm happy.
All the times that I cried, keeping all the things I knew
inside,
it's hard, but it's harder to ignore it.
If they were right, I'd agree, but it's them they know not me.
Now there's a way and I know that I have to go away.
I know I have to go.*

Over de auteur

Paul Custers doorliep de middelbare school in Heerlen en Brunssum. Hij studeerde Journalistiek, Voorlichting en Communicatie en Sociale Wetenschappen. Na enkele jaren als journalist in vaste dienst (o.a. bij het *Limburgs Dagblad*) te hebben gewerkt, ging hij aan de slag als freelance journalist. Hij produceerde patiëntenbladen (*Reuma*, *Psoriasis*) en uitgaven van onder andere het Reumafonds, Kamer van Koophandel, Provincie Limburg, Genootschap voor Fysiotherapie en het Humanistisch Verbond. Ook schreef hij in opdracht van uitgeverij Boom *Kinderen met reuma*.

Medio tachtiger jaren stapte hij over naar voorlichting en communicatie. Custers werkte als woordvoerder voor de burgemeesters van Utrecht, Leusden, Werkendam, Velsen en Houten. Hij adviseerde projectleiders, directies en Raden van Bestuur van GGD Nederland, GGZ Nederland en Jeugdzorg. Als senior communicatieadviseur was hij onder meer actief voor de gemeenten Amsterdam en Zaanstad en diverse (semi-)overheidsinstellingen. Op dit moment is hij adviseur Public Affairs/lobbyist voor de William Schrikker Groep, gespecialiseerde jeugdzorg.

Paul Palmyre Johannes Henriëtte Custers is geboren op 7 juli 1951 in Hoensbroek, getrouwd en vader van twee dochters.

Albert Custers maakte deel uit van illegaliteit en verzet in Hoensbroek tijdens de Duitse bezetting. Nog tot ver in de 60'er en 70'er jaren was de oorlog geregeld onderwerp van gesprek in gezin en familie. Ook zijn broers en schoonbroers waren immers actief in het verzet in het Limburgse mijnwerkersdorp.

Mede gedreven door journalistieke interesse vroeg de auteur zijn vader vaak en indringend naar die tijd. Ondanks de aarzelingen en de terughoudendheid van zijn vader kon de schrijver zich toch een beeld vormen van de betrokkenheid van Albert Custers bij het verzet in Hoensbroek en bij illegaliteit en sabotage op de staatsmijn Emma.

De herinneringen van de auteur aan gesprekken in gezin en familie, de ontmoetingen met getuigen en nabestaanden en intensief onderzoek in archieven hebben geleid tot het verhalende document dat voor u ligt.

De anekdotes hebben betrekking op Hoensbroek en op één van de vele Limburgers die zich verzetten tegen een onredelijke, onmenselijke en uiteindelijk op vernietiging gerichte bezetter. Maar de verhalen, gebeurtenissen en feiten zouden net zo goed ook in andere (Limburgse) dorpen en steden hebben kunnen plaatsvinden. Niet zelden is dat ook het geval geweest.

www.boekenplan.nl

